

Neprofitni mediji – doprinos slobodi medija

Medijima posvećujemo najviše vremena iza rada i sna. Izvještaj Europskog programa monitoringa i javnog zagovaranja (EUMAP), «Televizija u Europi», iz 2005. god. navodi da odrasla osoba u Hrvatskoj prosječno dnevno provede 254 minute gledajući televiziju. U društvu postoji konsenzus o značaju i utjecaju medija - mediji su vrlo moćno oruđe u oblikovanju naših stavova, ponašanja i slike o sebi.

Imajući u vidu ulogu koju mediji imaju u našim životima, važno je pitati se koliko, u te prosječno 254 minute, imamo priliku konzumirati sadržaje koji obrađuju teme vezane uz vladavinu prava, rodnu ravnopravnost, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, ljudska prava ili očuvanje okoliša – sve redom najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, navedene u članku 3. Ustava. Nadalje se važno zapitati, u kojoj mjeri ti sadržaji doprinose našoj izobrazbi, razumijevanju za pripadnike/ce nacionalnih manjina ili odbrani demokratskih sloboda, što Zakon o elektronskim medijima, u svom članku 12., navodi kao neke od vrijednosti kojima bi programski sadržaji medija trebali doprinositi.

Svjesni medijskog utjecaja na društvo, moramo se zapitati i tko sve želi utjecati na medije, radi koristi koje se tim utjecajem mogu ostvariti. Ako pođemo od teze da su slobodni mediji temelj demokracije, danas je legitimno pitanje postoji li sloboda medija i slobodni mediji, zbog posvemašnjih političkih i ekonomskih utjecaja koji se kroz njih nastoje ostvariti, netransparentnog vlasništva i nejasnih sprega politike i kapitala s nakladnicima medija. Također i zbog sve učestalijih prijetnji te brutalnih razračunavanja s rijetkim novinarima/kama koji/e su baveći se istraživačkim novinarstvom odlučili ukazivati na društvene nepravilnosti.

U javnosti traje otvorena rasprava o tabloidizaciji medija. Mediji se pune senzacijama u jagmi za konzumenti/ca/ma, odnosno profitom. To je uzročno posljedično vezano s utrkom za oglašivačima, pri čemu sve veći financijski udio u medijima čine marketinški prihodi. Rasprava obuhvaća i primjere prikazivanja osjetljivih društvenih skupina, pojedinaca ili događaja, na vrlo neosjetljiv način, do direktnog kršenja dostojanstva i ljudskih prava. U tom smislu, možemo zaključiti da da mediji u Hrvatskoj boluju od bolesti medija tranzicijskog i globalizacijskog društva. Kuda i kako iz ove situacije?

Camus je rekao: «Mediji, kada su slobodni, mogu biti dobri ili loši, ali izvjesno je da bez slobode mogu biti samo loši.»

Važno je prvo izboriti se za slobodu medija. Izboriti se za slobodu od političkog utjecaja, utjecaja kapitala, kriminala i korupcije, ali istovremeno gradeći i njihovu društvenu odgovornost - koncept koji uključuje šire etičke vrijednosti. Odgovornost za taj proces leži na medijima, ali i na institucijama društva i samim građanima. Odgovornost za slobodu, odgovornost je cijelog društva i ne trpi pasivnost ni njegovih individualnih sudionika.

Zato u trajnom zalaganju za slobodu medija pažnju valja posvetiti i neprofitnim medijima. Oni, kao dio civilnog društva, nastaju samo-organiziranjem građanki i građana koji su uočili potrebu svoje zajednice, u kontekstu medijskog informiranja, te svojim građanskim, profesionalnim ali i volonterskim angažmanom žele doprinijeti njenom zadovoljenju. Zakon o medijima i Zakon o elektroničkim medijima, prepoznaju takve medije i programe u Hrvatskoj, no to nije pomoglo njihovom boljem statusu.

U Hrvatskoj danas govorimo uglavnom o neprofitnim internet portalima i web stranicama. Neki od njih funkcioniraju slijedeći visoke standarde kvalitete. Drugi neprofitni elektronički mediji skoro da i ne postoje. Hrvatska nema tzv. «community» radija i neprofitne privatne televizije, niti zakonskih okvira kojima bi se omogućilo emitiranje sadržaja neprofitnih produkcija.

Zašto nam trebaju neprofitni mediji? Samom činjenicom neprofitnosti, oni nisu izloženi utjecaju kapitala koliko to profitni mediji jesu. Nadalje, obrađuju teme relevantne za zajednicu, koje ne nalaze prostor u «mainstream» medijima. Nastaju uz sudjelovanje građanki/a u proizvodnji njihova sadržaja, te su često sredstvo izražavanja i informiranja manjina u zajednici, promicanja interkulturalnog dijaloga, zaštite okoliša, rodne ravnopravnosti, socijalnog uključivanja i jednakih mogućnosti. Njihove programske sheme uključuju značajan dio edukativnih sadržaja, informiraju o radu neprofitnih organizacija civilnog društva koje rade na ciljevima od općeg dobra i osnažuju građanke i građane za aktivno sudjelovanje u civilnom društvu, promiču volonterstvo i pluralizam ideja. Neprofitni mediji su, zbog svoje manje izloženosti negativnim utjecajima politike i kapitala, slobodniji, a imajući u vidu i ostalo navedeno, oni slijede dobre prakse društvene odgovornosti, osnažujući u zajednici sustav društvenih vrijednosti i doprinoseći općem dobru.

Istraživanje Europskog Parlamenta o statusu neprofitnog medijskog sektora u zemljama Europske Unije, provedeno 2007. godine, pokazalo je da je taj sektor dobro razvijen u Nizozemskoj, Njemačkoj, Francuskoj, Irskoj, Danskoj, Velikoj Britaniji i Mađarskoj. Nizozemska je u trenutku istraživanja imala 264 «community» radija i 123 televizije, Danska 159 neprofitnih radija i 110 televizija, a nama susjedna Mađarska više od 100 neprofitnih radija. Preduvjet za razvoj i održivost neprofitnog medijskog sektora su podržavajuća legislativa, infrastrukturna i financijska podrška. Neke od tih zemalja financijsku podršku

neprofitnim medijima osiguravaju iz proračuna lokalnih samouprava, neke iz sredstava koja prihoduju naplatom dodijeljenih koncesija, a Francuska, koja ima preko 570 neprofitnih medija, ta sredstva osigurava iz poreza na marketinške djelatnosti profitnih medija.

U Hrvatskoj skromna potpora neprofitnim medijima stiže iz sredstava državnog proračuna, putem djelovanja Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, dok nadležno ministarstvo nema konkretne poticajne mjere. Ni Agencija za elektroničke medije, zadužena za primjenu Zakona o elektroničkim medijima koji prepoznaje neprofitne medije, nema poticaje – naime, Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, kojim Agencija upravlja, sredstva dodjeljuje isključivo koncesionarima, što neprofitne organizacije u Hrvatskoj u pravilu, nažalost, nisu. Model društvene odgovornosti koji neprofitni mediji mogu ponuditi i doprinos slobodi medija koji mogu ostvariti, zaslužuju podršku države, institucija društva i samih medija.

Odgovornost građanki i građana se ogleda i u njihovoj interakciji s medijima.

Pravo građanstva je da im mediji osiguraju vjerodostojnost i slobodu informiranja, slobodu kritike, da budu korektiv društva, da pružaju toliko refleksija stvarnosti u kojima se i najrazličitiji identiteti mogu oslikati, da poštuju ljudsko dostojanstvo. Međutim, građanstvo ne bi smjelo zaboraviti da ima i dužnosti! Dužnosti su: svojim potrošačkim izborom odgovorno utjecati na tržište medija, organizirati se i utjecati na samoregulaciju ili regulaciju medija te, u konačnici, prakticirati svoje biračko pravo kojim mogu posredno utjecati na odluke i klimu u kojoj će mediji raditi.

Poticanje građanskog aktivizma i sudjelovanja u javnom životu zajednice i podizanje razine medijske pismenosti, goruće su potrebe društva. Neprofitni mediji i tim društvenim potrebama uvelike mogu doprinijeti, ako ne samom svrhom postojanja, onda već načinom svog organiziranja i funkcioniranja.

Podrška razvoju neprofitnih medija je podrška slobodi i društvenoj odgovornosti medija, podrška razvoju aktivnog građanstva i demokratskog društva u cijelosti.

Napomena

Željana Buntić-Pejaković radi u Cenzuri Plus.

Cenzura Plus je nevladina, neprofitna organizacija iz Splita, koja produkcijom TV emisije Cenzura, vainejstucionalnim obrazovanjem i javnim zagovaranjem promiče ljudska prava i medijske slobode, a sve u cilju doprinosa izgradnji demokratskog i pravičnog društva u Hrvatskoj. TV emisija „Cenzura“, emitira se od 1996., s ciljem širenja prostora medijskih sloboda, obrađivanjem značajnih društvenih tema koje nisu nalazile prostor na neslobodnim i tabloidiziranim medijima.

Danas, iza sebe, „Cenzura“ ima preko 600 realiziranih TV intervjua i oko 100 emitiranih priloga i dokumentarnih filmova, dijelom u svojoj proizvodnji, dijelom u proizvodnji drugih neovisnih produkcija. 2001. godine „Cenzura“ je dobila nagradu Foruma 21 – Zbora novinara elektroničkih medija Hrvatskog novinarskog društva, za najbolje uređenu televizijsku emisiju i za rad na izgradnji slobodnih medija.

Programski sadržaji Cenzure sukladni su većini sadržaja koji su u članku 9. Zakona o elektroničkim medijima nazvani programskim sadržajima od interesa za Republiku Hrvatsku i emisija je jedna od najgledanijih na lokalnim televizijama. Iako lokalnim medijima manjka takvih sadržaja u vlastitoj produkciji i produkciji neovisnih kuća, prostor za emitiranje Cenzure nije lako naći. Cenzura Plus svoju emisiju lokalnim medijima nudi besplatno, a dio prostora za emitiranje i plaća. Gledanost emisije i važnost njenih sadržaja nisu doprinijeli spremnosti lokalnih medija da plate za njeno emitiranje. Svjesni težine naše odrednice djelovanja – zalaganja za slobodu medija, ipak možemo reći, da činjenicu opstojanja emisije već više od 10 godina, treba zahvaliti i tome što postoji određeni stupanj benevolentnosti nekih komercijalnih medija na kojima se emisija emitirala i emitira. U borbi za opstanak, suočavamo se s pritiscima na uredništvo i problemima financiranja. Naime, zbog spomenutog nedostatka legislative i financijske podrške institucija društva, Cenzura je prisiljena financirati se dijelom i iz marketinga. Najveći dio «kolača» od reklama podijele veliki mediji, a iskustveno znamo da postoji i izbjegavanje profitnog sektora reklamirati se u Cenzuri. S druge strane, Cenzura Plus ima razrađena interna pravila vezana uz oglašavanje koje se ne kosi s organizacijskim vrijednostima i ne prihvaća nekorektne reklame. Zbog svega navedenog, emisija ne uspijeva «prodati» ni zakonom dozvoljene 3 minute marketinga, tijekom svog 60-minutnog emitiranja.

Navedeni stavovi i ponašanje profitnog sektora, nedostatak kontrole funkcioniranja lokalnih medija od strane nadležnih institucija, a s tim povezani i razni politički interesi, također, neosjetljivost na sadržaje od općeg društvenog interesa, osim što otežavaju rad neprofitnih produkcija, doveli su i do toga da su programi lokalnih elektronskih medija nezadovoljavajući po svim kriterijima. To dodatno govori o nužnosti izgradnje sustava neprofitnih medija i medijskih produkcija.

CENZURA PLUS